

**La nova Turquia
de Recep Tayyip Erdoğan:
l'autoritarisme validat a les urnes**

Nationalia

[=]

c i e m e n

Aquest informe ha estat elaborat pel diari *Nationalia*, editat pel Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN), entre els mesos de maig i desembre de 2023

Redacció: Miguel Fernández Ibáñez

Correcció i edició: Queralt Castillo Cerezuela i David Forniès Andreu

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de la Presidència**

Miguel Fernández Ibáñez (Madrid, 1985). Periodista i productor audiovisual. Entre 2012 i 2018 va viure a la península d'Anatòlia, a Ankara, cobrint la regió per al diari basc *Gara* i el centre d'anàlisi espanyol *Esglobal*. El 2018, després de diversos anys de viatges esporàdics per la península dels Balcans, es va instal·lar a la regió per aprofundir el seu coneixement sobre Kosovo i Macedònia del Nord. Ara resideix a Atenes. A banda de tenir dues llars periodístiques, *Gara* i *Esglobal*, col·labora amb *CTXT*, *La Marea*, *Público* i *El País-Planeta Futuro*.

Queralt Castillo Cerezuela (Barcelona, 1985). Periodista *freelance* especialista en informació i anàlisi internacional. Ara instal·lada a Atenes, des d'on cobreix Grècia i la regió balcànica per al *Diari Ara* i altres mitjans. Ha col·laborat amb mitjans com *La Marea*, *Público*, *El Salto*, *Gara*, *Conde Nast Traveler*, *5W* o *Initium Media* (Hong Kong), entre d'altres. Escriu sobre conflictes ètnics i reconciliació, canvi climàtic i migracions, moviments socials, literatura i viatges.

David Forniès Andreu (Barcelona, 1980). Periodista especialitzat en informació internacional en clau de diversitat cultural, lingüística i nacional. Coordina el diari digital *Nationalia*, ha col·laborat amb diversos mitjans de comunicació, com *Crític* o *El Temps*, i gestiona projectes d'Educació per a la Justícia Global al Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN).

Índex de continguts

0. Introducció

1. 2023, la consagració electoral de la “Nova Turquia” d’Erdoğan

2. 2024, eleccions locals i proposta de reforma constitucional

3. Crisi interna i ingerència exterior a l'alça

Annex

El periodisme kurd, l'altaveu que permet saber què succeeix al Kurdistan del Nord

Per elaborar aquest informe, s'ha entrevistat diverses persones expertes:

Ahmet Faruk Ünsal, polític islamista. Actualment és membre de la formació DEVA Partisi. Entre els anys 2002 i 2007 va ser diputat de l'AKP per la regió d'Adiyaman. Entre 2009 i 2016 va dirigir l'ONG Mazlumder.

Tülay Hatimoğullari, colíder del partit prokurd DEM, formació hereva de l'HDP. És una política amb bagatge socialista i que pertany a una família àrab de credo alevi de Hatay. Va ser elegida diputada per l'HDP l'any 2018 i colidera el DEM des de 2023.

Siddik Damar, periodista kurd exiliat a Itàlia. Va treballar a l'agència de notícies Dicle Haber Ajansı, que actualment porta el nom de Mezopotamya Ajansı. Aquesta agència és la principal font d'informació al Kurdistan del Nord. Damar va informar sobre el terreny de la repressió de l'Estat turc durant les lluites urbanes que es va desencadenar en una desena de ciutats kurdes entre finals de 2015 i 2016.

Öznür Değer, periodista de JinNews, hereva de la il·legalitzada Jinha, la primera agència de notícies de dones del món. Amb altres companys i companyes, Değer va informar sobre l'ús d'armes químiques per part de l'Estat turc durant la seva campanya bèl·lica al Kurdistan.

0. Introducció

El 2023 estava marcat en vermell en el calendari del poble anatoli: era l'any en el qual es commemorava el centenari de la República de Turquia, fundada el 1923 pel militar Mustafa Kemal Atatürk i se celebraven unes eleccions parlamentàries i presidencials crucials en les quals l'islamista Recep Tayyip Erdoğan, en el poder des de principis de segle, pretenia revalidar el seu mandat. Malgrat els efectes devastadors dels diversos terratrèmols que al febrer van arrasar el sud d'Anatòlia i el nord de Síria i que van deixar més de 50.000 morts, les eleccions es van celebrar finalment al maig. El resultat va confirmar el suport popular majoritari al Partit Justícia i Desenvolupament (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, AKP) d'Erdoğan.

Malgrat la hiperinflació, l'autoritarisme a l'alça i els errors durant les labors de rescat després del terratrèmol, Erdoğan va tornar a convèncer a la societat turca a les urnes i va apuntalar el seu projecte polític, el de la "Nova Turquia", que té com a eix mostrar amb orgull la identitat musulmana i el llegat històric otomà. Després d'haver estat oprimits i estigmatitzats durant dècades per la minoria kemalista, laica i occidentalitzada, d'ençà que van arribar al poder, els islamistes han treballat per elevar els seus valors a l'espai públic.

Durant l'aniversari de la fundació de la República es va poder observar aquest canvi, i el Govern va mostrar una desconsideració inimaginable en els actes protocol·laris. El nacionalisme turc, no obstant això, continua present; i per entendre'l, hauríem de remuntar-nos a l'Imperi otomà, i no només al centenari de l'existència de Turquia. Aquest neootomanisme no només pretén convertir-se en l'eix articulador del món musulmà, sinó que vol recuperar la importància política més enllà de les fronteres d'Anatòlia, el Caucas i l'Orient Mitjà. Després de dues dècades de posicionament al món, amb una política variable en funció de la regió, els conflictes globals resorgeixen. D'una banda, el bloc occidental; de l'altra, la Xina i Rússia. El món es divideix i actors emergents com l'Índia, el Brasil o Turquia cada cop prenen més importància.

Les decisions polítiques preses recentment en l'àmbit internacional (la posició independent pel que fa al conflicte entre les potències occidentals i Rússia, el suport decidit a l'Azerbaidjan en la qüestió de l'Alt Karabakh o l'expansionisme a l'Àfrica) van ser determinants perquè Erdoğan guanyés les eleccions. Va ser el candidat que més va saber explotar electoralment la polarització kemalisme-islamisme i el factor kurd a Turquia. La

ciutadania turca, orgullosa del creixement del país en l'àmbit de la política internacional, considera que Erdoğan és un líder estable i amb experiència; i que, per tant, és millor opció que una oposició contradictòria que només té com a objectiu expulsar-lo. Amb el suport de l'ultranacionalista i panturc Partit d'Acció Nacionalista (*Milliyetçi Hareket Partisi* o MHP), que promou potenciar la unió estratègica dels pobles turquesos amb Ankara com a centre de poder, Erdoğan ha demostrat la seva destresa política per minimitzar la seva responsabilitat en la deriva del país. Durant els últims mesos, el missatge institucional ha estat clar: la feble situació econòmica és un problema global i l'autoritarisme a l'alça, en un món canviant, és necessari per a frenar els enemics que atempten contra la integritat territorial del país.

L'agenda i aposta futura del Govern turc sembla evident: mantenir la seva ingerència en l'àmbit internacional. Turquia vol projectar el seu poder sobre l'Orient Mitjà i tenir-ne prou per a condicionar les potències globals. Per a aconseguir-ho, però, haurà de controlar els països veïns, principalment l'Iran i els territoris habitats pel poble kurd. Fins a quin punt Turquia pot convertir-se en un actor principal sense resoldre l'anomenada *causa kurda*? Quina serà la seva postura a Síria i a l'Iraq davant l'auge del Partit dels Treballadors del Kurdistan (*Partiya Karkerên Kurdistan, PKK*), que fa quaranta anys que expandeix la seva ideologia a l'Orient Mitjà i que, juntament amb els Estats Units, controla el nord-est de Síria?

En un món amb tendència a la confrontació, a la divisió entre el *jo* i el *tu*, el gir nacionalista d'Erdoğan sembla irreversible, donat el context global actual. A més, els opositors han fet seu el discurs del president turc i tenen problemes per competir amb un partit-estat de tall ultradretà: la histèria per l'enemic quintacolumnista i el nacionalisme també formen part del seu ADN, encara que siguin laics i kemalistes. Aquesta disputa tindrà noves cites electorals durant aquest mandat de l'AKP: el març de 2024 hi ha eleccions locals i, més endavant, el Govern té intenció d'impulsar una altra reforma constitucional. Noves votacions i canvis de sistema, l'espiral eterna de la qual Erdoğan sempre en surt vencedor.

1. 2023, la consagració electoral de la “Nova Turquia” d’Erdoğan

A Turquia, Recep Tayyip Erdoğan és el líder polític que més temps ha estat en el poder. Des que hi va accedir, l’any 2002, ha vençut en totes les eleccions en què ha participat. El seu partit només va cedir terreny en les eleccions generals del juny de 2015, encapçalades pel seu exaliat Ahmet Davutoğlu; i en les eleccions de 2019 a les alcaldies: va perdre Ankara i Istanbul. Com els camaleons, Erdoğan ha sabut desxifrar què volia el poble turc i mutar en funció de les circumstàncies. Pel camí, però, ha enterrat tots els avenços democràtics de la seva primera etapa.

El sultanat d’Erdoğan consta de dues fases clarament diferenciades: la primera va ser democràtica i aperturista i, entre el 2013 i el 2015, va conduir al procés de pau amb el PKK; la segona ha estat condicionada pel gir nacionalista i marcada pel cop d’estat fallit de 2016 i la repressió posterior indiscriminada contra els opositors. Des de llavors, i fins i tot potser des d’abans, des de les protestes de Gezi durant el 2013, Erdoğan ha esdevingut un líder autoritari que ha reformat les institucions amb l’objectiu d’eternitzar-se en el poder i controlar els poders judicials, a més de transformar Turquia en un règim presidencialista.

Malgrat totes aquestes victòries electorals, el partit d’Erdoğan va arribar exhaust al final d’aquesta última legislatura. L’oposició, per la seva part, semblava que, amb la victòria de l’AKP a les principals ciutats del país, recuperava terreny. Paral·lelament, l’economia travessava moments difícils: la hiperinflació havia encarat els productes bàsics, al mateix temps que el Govern facilitava el crèdit i assegurava que era un problema global. Sostingut per la maquinària estatal, l’AKP, com a partit-estat, va anar aguantant, fins que, el febrer del 2022, la dinàmica va canviar: va esclatar la guerra a Ucraïna i Erdoğan va saber aprofitar la posició independent que havia mantingut durant anys i es va convertir en mediador en el conflicte, a banda d’incrementar l’intercanvi comercial amb Rússia. En un món caòtic, la convulsa Turquia i l’autoritari Erdoğan ja no desentonaven tant.

El 6 de febrer del 2023, **diversos terratrèmols** —dos dels quals de magnituds 7,7 i 7,6 a l’escala de Richter— van sacsejar el sud de Turquia i el nord de Síria. Hi van morir més de 50.000 persones. Malgrat la tragèdia, les eleccions, que estaven previstes per al maig, no es van suspendre ni posposar, i la campanya va continuar. Va ser una campanya electoral marcada per la selecció del candidat que s’enfrontaria a Erdoğan. L’oposició es va caracteritzar per ser un conglomerat que només tenia en comú el seu rebuig al president i que xocava, sobretot, en la causa kurda. L’aliança va ser dirigida pel principal partit

opositor, el socialdemòcrata Partit Republicà del Poble (*Cumhuriyet Halk Partisi* o CHP), i va comptar amb el suport de tres partits de l'islamisme liberal, Saadet, Deva i Gelecek; i el Bon Partit (*IYI Parti*), d'ideologia panturquista. També va sumar el suport del partit prokurd Yeşil Sol (l'antic Partit Democràtic dels Pobles o HDP), que no havia presentat candidat i que va acceptar no estar oficialment a l'aliança per tal de no comprometre, sobretot, l'extrem nacionalista: l'IYI. Bàsicament, l'oposició va voler repetir la fórmula amb la qual va derrotar a l'AKP l'any 2019.

Aquesta vegada, però, va ser difícil arribar a un consens i van sorgir diferències importants durant les negociacions per establir el programa electoral i triar el lideratge. Meral Akşener, la líder d'IYI, va mostrar el seu desacord amb el CHP, que pretenia imposar com a candidat Kemal Kılıçdaroğlu, el seu líder. Akşener fins i tot va amenaçar d'abandonar l'aliança: a mesura que van anar passant els dies, les divisions internes a l'IYI es van anar fent més evidents i les enquestes vaticinaven que tant l'alcalde d'Ankara, Mansur Yavaş, com el d'Istanbul, Ekrem İmamoğlu, tots dos pertanyents al CHP, tindrien més possibilitats de vèncer Erdoğan. Finalment, després d'obtenir el suport públic d'aquests alcaldes, el candidat de consens va ser Kılıçdaroğlu.

El 14 de maig del 2023, dia de les eleccions parlamentàries i presidencials, els representants d'alguns partits que havien decidit no presentar-se, van integrar-se a les dues aliances principals: els membres de Deva, Saadet i Gelecek es van adherir a les llistes de l'oposició, mentre que el panturc Büyük Birlik Partisi i l'islamista kurd Hüda-Par van integrar-se a la llista del Govern. El prokurd Yesil Sol (YS), estigmatitzat, va presentar-se amb l'esquerrà Partit dels Treballadors de Turquia (*Türkiye İşçi Partisi*, TIP).

Amb aquests actors principals, el resultat al Parlament va deixar un nou triomf d'Erdoğan, i la seva aliança va obtenir 323 escons dels 600 disponibles: 268 diputats per a l'AKP (35,6%), 50 per a l'MHP (10%) i 5 per a l'islamista Yeni Refah Partisi (2,8%). A l'oposició, el CHP va aconseguir 169 escons (25,3%), l'IYI 43 (9,6%), l'YS 61 (8,8%) i el TIP en va aconseguir 4 (1,7%). El partit panturc Zafer Partisi va assolir el 2,2%, però no va poder entrar al Parlament, ja que no s'havia integrat en una aliança i no havia superat el 7% de tall electoral legalment requerit.

A la cita presidencial, però, Erdoğan no va aconseguir superar el 50% a la primera ronda, en quedar-se al 49,5% dels vots. Kılıçdaroğlu va obtenir el 44,8% dels vots, el panturc Sinan Oğan va sorprendre en arribar al 5,1% i el kemalista Muharrem İnce va recollir un 0,4% dels vots. Dues setmanes després, a la segona ronda, celebrada el 28 de

maig, amb l'oposició desmoralitzada i Oğan donant suport al president, Erdoğan no va fallar: va assolir la victòria amb el 52,1% dels vots.

La imatge de Recep Tayyip Erdoğan, exultant en saber-se vencedor de nou, contrastava amb la d'una oposició deprimida que va començar a buscar les raons del seu fracàs. El primer a ser assenyalat va ser Kılıçdaroğlu, un líder sense carisma, seguidor del credo alevi i representant del vessant més aperturista del kemalisme. Van ser precisament aquestes característiques les que el van convertir en el rival més feble per enfrontar-se a Erdoğan, tot i els consells que havia rebut d'agafar un altre camí i escorar-se a la dreta, com s'havia fet amb l'elecció dels candidats per a les eleccions locals del 2019.

El polític islamista Ahmet Faruk Ünsal, exdiputat de l'AKP i expresident de l'ONG Mazlumder, avui opositor a Erdoğan, considera que Kılıçdaroğlu va atorgar massa poder als aliats menors de la coalició: "Volia un CHP obert a les influències externes: per això va acceptar els nacionalistes i els islamistes. Aquesta estratègia li havia funcionat per a les eleccions a Ankara i a Istanbul, però el 2023 va cometre alguns errors: a la taula de negociació va cedir massa diputats als partits minoritaris Saadet, Deva i Gelecek. Això va provocar que, malgrat buscar la unitat, comencés a ser vist com un home que es podia corrompre fàcilment, pel que fa als seus ideals", considera. L'exdiputat opina que tampoc no hi va ajudar el credo alevi de Kılıçdaroğlu, una branca heterodoxa amb elements de l'islam xiïta.

Tülay Hatimoğullari, colíder del prokurd Partit per la Igualtat i la Democràcia dels Pobles (*Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi* o DEM), hereu de l'HDP i Yeşil Sol, considera que l'error principal va ser rebutjar les accions radicals als carrers. Assegura que l'oposició va dipositar totes les esperances a les urnes, tot i que Turquia viu sota un sistema dictatorial. "L'oposició principal i la seva aliança van decidir enfrontar-se a un dictador a les urnes. El que haurien d'haver fet és enfortir la lluita als carrers. Pensaven que tots els problemes es resoldrien a les urnes i, com ja havíem avisat, no va ser així", apunta Hatimoğullari. "A més, l'oposició hauria d'haver defensat amb més contundència les seves diferències, però, igual que l'AKP, va acabar criminalitzant el poble kurd. Com pots ser oposició si adoptes la mateixa postura que el Govern?", es pregunta, i sentència: "L'oposició no pot evolucionar si no resol la causa kurda. Ja no pots dir que no pots fer costat als kurds, que no dones suport a qui defensa els drets humans. La nostra proposta és igualitària i resoldria els problemes de Turquia".

Tal com havia promès l'AKP, l'oposició va secundar el retorn a Síria dels gairebé quatre milions de refugiats que resideixen a Turquia i va donar suport a les operacions contra el PKK a Síria i l'Iraq. A més, de cara a la segona ronda de les presidencials, el CHP va signar un protocol secret amb el panturc Zafer Partisi pel qual, a canvi del seu suport, es comprometia a mantenir els administradors de l'Estat en les alcaldies del Kurdistan. Una traïció més al poble kurd, un reflex més de l'estigma amb el qual encara viu.

L'oposició ha assumit com a seva una part del discurs de l'AKP i ara té problemes per a competir amb un partit-estat de tall ultradretà, ja que la histèria per l'enemic quintacolumnista i el nacionalisme, encara que sigui laic i kemalista, formen també part del seu ADN. En aquest context, durant la campanya electoral, l'oposició va haver de fer front a una tasca complexa: la d'adaptar la seva heterogeneïtat al context nacional. Per un costat, en el cas del CHP o l'IYI, un discurs al Kurdistan que fos massa aperturista amb les minories hauria generat rebuig per part dels votants nacionalistes de l'oest d'Anatòlia. Per l'altre, l'absència d'aquest suport a les minories i els seus drets repercutia negativament al Kurdistan. Era difícil trobar un equilibri entre l'islamisme, el kemalisme, el panturquisme i la qüestió kurda. Erdoğan va aprofitar aquesta esquerda i hi va aprofundir.

Tot i que, segons l'OSCE, les eleccions van transcórrer amb normalitat, l'organisme va assenyalar la desigualtat que s'havia produït durant la campanya electoral i l'atmosfera repressiva a Turquia. Amb el control de la maquinària estatal i del 90% dels mitjans de comunicació de masses, Erdoğan va poder minimitzar els errors i posar en relleu les fites assolides per l'AKP durant les seves dues dècades en el poder.

“Resulta alarmant la forma autoritària i antidemocràtica de reprimir la ciutadania, que pot ser jutjada per un simple tuit, i l'absència de llibertat d'expressió. A nosaltres, llavors com a Yeşil Sol, les televisions no ens van donar ni un minut en antena, però durant aquests deu anys, no han deixat de parlar d'Erdoğan. Malgrat tots els avantatges que tenia, Erdoğan no va guanyar a les urnes”, considera Hatimoğullari, que subratlla que l'oposició no va controlar de manera adequada la votació. “Després de l'últim cop d'estat, la repressió ha arribat a tal punt que la gent que no pensa com el Govern perd la feina. La corrupció és més profunda que mai, la desocupació és flagrant i els joves han d'emigrar a Alemanya. Aquesta és la realitat de la Turquia d'Erdoğan”, diu.

2. 2024, eleccions locals i proposta de reforma constitucional

Després de les eleccions, l'oposició va quedar molt tocada, amenaçada per la divisió i la fugida de la militància. Ara comença un nou cicle, i ja s'ha posat en marxa una reconfiguració de l'oposició que podria, fins i tot, beneficiar Erdoğan a les eleccions locals, previstes per al març del 2024. Sense haver pogut descansar, la ciutadania turca torna a les urnes.

Després de la seva derrota en les eleccions presidencials, Kemal Kılıçdaroğlu no va abandonar el càrrec; però més tard, quan es va celebrar el congrés del CHP, va perdre el suport majoritari dels delegats, que es van decantar per Özgür Özel. Aquest ja ha advertit que retornarà els socialdemòcrates als seus orígens. Aquest viratge, però, no vol dir que es posi fi a les relacions pragmàtiques que van permetre que l'aliança comptés amb islamistes o kurds, sinó que es prioritzarà la ideologia kemalista.

Sense gairebé haver tingut temps d'acostumar-se al càrrec de líder de l'oposició, Özel afronta la primera crisi política: el partit de dretes İYİ ha decidit de presentar els seus propis candidats per a les eleccions locals del 2024. De manera oficial, per tant, no es repetirà l'aliança opositora al voltant d'un únic candidat. Aquesta circumstància atorga avantatges a l'AKP: Turquia està dividida en dos, polaritzada; i els candidats del kemalisme necessiten un suport heterogeni que inclogui partits de dretes, socialdemòcrates, kurds i islamistes.

L'any 2019, amb tota l'oposició unida, l'actual alcalde d'Ankara, Mansur Yavaş, va vèncer el candidat de l'AKP amb un marge inferior a quatre punts; i a Istanbul, Ekrem İmamoğlu va derrotar dues vegades Binali Yıldırım, el candidat islamista: la primera per un punt i la segona per més de nou. Tot i aquestes dades, però, Ahmet Faruk Ünsal es mostra pessimista. "Si l'oposició no va unida, Erdoğan guanyarà", pronostica. "I si l'oposició té opcions de guanyar a Istanbul, la justícia interferirà i evitarà la candidatura d'İmamoğlu", afegeix.

Amb més de 17 milions d'habitants, el pressupost de la municipalitat d'Istanbul és superior al PIB de 80 països. Ekrem İmamoğlu n'és l'alcalde, i gaudeix d'un suport social ampli. És el polític que té més possibilitats de derrotar Erdoğan. Independentment del candidat que els islamistes presentin a Istanbul, les primeres enquestes vaticinen que İmamoğlu **obtindria** el 46% del suport i fins a dotze punts d'avantatge respecte al seu contrincant. És una figura de consens. El problema és que té diverses causes legals

obertes. En una, la justícia li demana més de dos anys de presó i la inhabilitació política, per haver insultat els membres del Consell Suprem Electoral, un organisme que, al·legant irregularitats suposades, va obligar a repetir les eleccions a Istanbul. La justícia el va imputar el maig del 2022, dos anys després de les seves declaracions, i va ser condemnat el desembre d'aquell mateix any. Imamoğlu va considerar la sentència injusta i polititzada i la va recórrer. En un país en el qual la independència de la justícia està en dubte, les referències no són bones: en el procés contra l'alcalde, el Consell de Jutges i Fiscals ha substituït tres jutges. D'altra banda, al Govern no li comporta cap problema condemnar sense proves els opositors, com ha succeït amb el filantrop Osman Kavala o els polítics kurds Figen Yüksekdağ i Selahattin Demirtaş.

Altres ciutats importants del país són Adana, Antalya, Mersin, Muğla o Balıkesir. En aquests indrets, l'oposició, si anés en coalició, tindria opcions de guanyar; però està dividida. És possible que Erdoğan ni tan sols hagi de recórrer a la justícia. Ha estat la formació panturca İYİ la primera a desmarcar-se de l'aliança. S'especulava que potser mantindria el suport al CHP a Ankara i Istanbul, però finalment el comitè central va decidir de presentar candidats propis a tot el país. Es tracta d'un moviment arriscat que podria deixar tocat l'İYİ: el CHP presentarà candidats respectats per la dreta a Ankara i a Istanbul i són els mateixos representants panturcs d'aquestes ciutats els que han quedat més decebut amb el trencament de l'aliança. Això ha desencadenat una guerra interna i ja hi ha hagut dimissions, com les de Yüksel Arslan o Ayşe Sibel, sabedors que els resultats de l'İYİ podrien ser realment dolents. Si no fos així i l'İYİ obtingués un suport considerable i facilités la victòria de l'AKP, els panturcs serien considerats còmplices d'Erdoğan. "És el cavall de Troia de l'oposició", resumeix Ünsal.

L'İYİ és una escissió de l'MHP dirigida per Meral Akşener, la qual va ser ministra de l'Interior durant la dècada dels noranta. Ella i altres polítics de referència del panturquisme van ser expulsats de l'MHP l'any 2016 per haver mostrat la seva indignació amb l'aliança entre Devlet Bahçeli i Erdoğan i per haver intentat organitzar un congrés per triar un nou líder. Tenien el suport necessari dels delegats, però Bahçeli es va negar a organitzar el congrés i més tard, amb el suport d'una justícia connivent, va enterrar la causa legal. L'any 2017, Akşener i desenes de conservadors dissidents van anunciar la creació de l'İYİ, una formació que es diferencia de l'MHP per la seva postura contrària al sistema presidencialista i al mateix Erdoğan.

Es pensava que l'İYİ esdevindria un partit clau i que arrencaria un nombre important de vots al Govern, però amb el pas del temps s'ha vist que no era així: en les

eleccions parlamentàries de 2018 i de 2023, va fregar el 10%, però una part important d'aquests vots van arribar des del kemalisme. Els seguidors de l'IYI són urbanites, educats i fluctuen entre el kemalisme i el panturquisme, però, a diferència de l'MHP i el CHP, l'IYI no té presència en les estructures clientelistes ni en l'estat profund.

“En l'àmbit del centredreta, hi ha l'AKP; i al costat nacionalista, hi trobem l'MHP. Són partits forts, i l'IYI s'ha quedat sense un espai ideològic en el qual articular les seves polítiques. Podria intentar girar cap a la socialdemocràcia, però, en aquest espai, el CHP hi té la seva pròpia base establerta. Per això, el futur de l'IYI és una incògnita”, explica Ünsal. En el passat han presentat **la dimissió** figures importants com Ismail Ok, Ümit Özdağ o Yusuf Halaçoğlu; i recentment, han abandonat el partit Adnan Beker, Bahadır Erdem i Nebi Hatipoğlu —aquest últim **ha marxat** a l'AKP. També se n'han anat milers de militants, 12.000 dels quals a Amed (Diyarbakır, en turc) a causa **d'una disputa** pel llegat de Sheikh Said, l'històric líder kurd.

Després d'haver obtingut el 5% dels vots durant la primera ronda de les eleccions presidencials del 2023, el nacionalista Sinan Oğan es va mostrar feliç, no només pel resultat, sinó per la capacitat de decisió de la ultradreta: l'electorat panturc es convertia en la clau de govern. Tot indica que aquesta capacitat d'incidència es mantindrà en les eleccions del 2024, sobretot perquè la ideologia aperturista del prokurd DEM, l'hereu de l'HDP, no troba aliats al Parlament, que gira a la dreta.

Malgrat l'absència de propostes democràtiques, el DEM ha donat suport a l'aliança opositora d'ençà que es va col·lapsar l'últim procés de pau amb el PKK i va començar una repressió contra el moviment kurd que ha portat milers dels seus activistes a presó. **Segons el DEM**, des de l'any 2015, s'ha detingut 22.818 afiliats, dels quals 4.334 han estat arrestats. Només el 2023, es van detenir 2.906 persones i se'n va arrestar 319. Per aquesta i altres raons, el moviment kurd ha mantingut una política pragmàtica i, encara que fos a contracor, va donar suport el 2019 a Ankara a l'antic membre de l'MHP Mansur Yavaş. El 2023 va decidir quedar-se fora de l'aliança contra Erdoğan.

A les eleccions locals d'aquest 2024, el DEM presentarà els seus candidats al Kurdistan. Si es tenen en compte les seves demandes —principalment alliberar els polítics kurds presos i atorgar a les minories els drets educacionals i de gestió autonòmica encara denegats—, el DEM està obert a **repetir** l'aliança estratègica amb el CHP a les ciutats principals d'Anatòlia. El DEM és una formació amb una base electoral sòlida que s'aproxima al 10%: és la força principal al Kurdistan i la quarta o cinquena a les ciutats principals de l'oest d'Anatòlia. Això es deu a les migracions laborals a partir dels anys

seixanta i a la política de terra cremada al Kurdistan durant la dècada dels noranta. La meitat el poble kurd viu a l'oest d'Anatòlia i, per això, els seus votants seran decisius en les eleccions a Istanbul, Ankara, Adana o Mersin. “Debatem els avenços a l'oest i donem importància al fet que guanyi una aposta democràtica. El 2019, amb l'objectiu que perdés l'AKP, vam fer costat als líders de l'oposició”, recorda Tülay Hatimoğullari. “Els nostres vots continuen sent crucials, i hem intentat en dues eleccions que l'AKP perdés, però ara el nostre poble demanda fets concrets que ens acostin als drets”, subratlla.

Estigmatitzat pel fet de ser kurd, la incògnita és si el DEM podrà governar a les alcaldies que guanyi al Kurdistan: el 2019, va guanyar a 65 municipis. A 48 d'aquests municipis, el Govern hi va enviar administradors de l'Estat i el DEM no hi va poder governar.

L'estiu de 2015 va col·lapsar-se l'últim procés de diàleg entre l'Estat turc i el PKK. Com a llegat han quedat els acords de Dolmabahçe, la fita més important de la negociació en quaranta anys de conflicte. Els acords de Dolmabahçe no van arribar a implementar-se, però, per primer cop, es van reconèixer alguns drets de les minories a Turquia i es van produir avenços importants. Abans d'aquests acords, però, Erdoğan ja havia començat a virar cap a posicions nacionalistes: la pressió interna de la mateixa Turquia davant l'auge kurd a Síria es va sumar al desig personal d'Erdoğan de reformar la Constitució per instaurar un sistema presidencialista i eternitzar-se en el poder. La població kurda es va negar a donar suport a aquest sistema, ja que el consideraven antidemocràtic, i, després que Erdoğan s'aliés amb l'ultradretà Devlet Bahçeli, en van ser les primeres víctimes.

Per comprendre de forma detallada l'últim segle del conflicte entre el poble kurd i l'Estat turc i l'evolució dels actors i les seves posicions, l'any 2023 vam publicar *l'informe El conflicte al Kurdistan del Nord: del col·lapse de l'imperi otomà al confederalisme democràtic d'Abdullah Öcalan*.

A Anatòlia, després del trencament del procés de pau, el poble kurd es va organitzar en una desena de ciutats i va declarar una autonomia democràtica que qüestionava la gestió jacobina de l'Estat turc. Després de diversos mesos de calma tensa, les forces de seguretat turques van iniciar unes operacions que van deixar milers de morts i van arrasar una part important de les ciutats kurdes. Una imatge similar a la de la crisi actual a Gaza.

Des de llavors, i també des de les eleccions locals de 2019, són els administradors turcs que governen les principals ciutats del Kurdistan del Nord. Malgrat tots els greuges i la desconfiança generada, el DEM reconeix que, de cara a les pròximes eleccions locals,

negociarà amb tots els partits de Turquia, inclòs l'AKP. Però... de què podrien parlar dues parts tan enemistades? Doncs de la nova reforma constitucional que desitja Erdoğan i de la represa de les converses per solucionar el conflicte entre l'Estat turc i el PKK. Ünsal ho veu com una oportunitat per acostar postures: "Erdoğan vol reformar la Constitució i podria necessitar els vots kurds. La millor arma de negociació del poble kurd es troba, precisament, al Parlament, i ara, amb el canvi constitucional, s'obre una oportunitat perquè el DEM eviti els administradors al Kurdistan". "I no estic dient que el Govern no els hi enviï; dic que podria arribar a negociar-se i que la reforma constitucional propicia el moment", explica.

Erdoğan ha anunciat que vol reformar la Constitució per corregir alguns aspectes suposadament disfuncionals del sistema electoral i eliminar els vestigis dels colpistes que la van redactar l'any 1982. Des de llavors, la Constitució ha estat reformada en 19 ocasions, tres de les quals –2007, 2010 i 2017– sota el mandat de l'AKP. Tot i que no es coneixen les esmenes, Erdoğan ja ha anunciat que vol reduir el percentatge de vot necessari perquè un candidat sigui investit president en la primera ronda: es passaria del 50% més un vot al 40% més un vot. L'aliat principal d'Erdoğan, Devlet Bahçeli, ja ha mostrat el seu rebuig a la proposta, però no ha tancat la porta a donar-li suport. L'oposició interpreta aquest moviment de reforma constitucional com una manera d'eternitzar-se en el poder i reduir la dependència del seu aliat. Erdoğan té un vot estable al voltant del 35%, xifra amb la qual va arribar al poder per primera vegada i amb la qual es va reafirmar el mes de maig passat.

"S'ha de reformar la Constitució perquè va ser redactada pels colpistes el 1982. És un text problemàtic per als kurds, els alevis, les dones i els joves; i volem que una nova Constitució resolgui aquests problemes; però Erdoğan no busca aquests canvis democràtics, sinó consolidar el seu poder", lamenta Hatimoğullari.

El 2011 va ser l'any que l'AKP va arribar a obtenir el 49,8% de suport electoral. És el seu millor resultat fins ara. Aquell any, l'MHP estava a l'oposició i comptava amb un 13% del suport. És a dir, l'actual aliança de govern sumava gairebé el 63%. Amb els anys, i a mesura que l'autoritarisme del Govern ha anat augmentant, aquest suport s'ha anat diluint i l'aliança islamonacionalista amb prou feines supera el 50%. Aquests punts perduts, més de deu, són els dels vots dels liberals, els kurds, els islamistes i els panturcs que ara formen part de l'oposició.

3. Crisi interna i ingerència exterior a l'alça

Durant els seus dos primers mandats com a primer ministre, Erdoğan va ser un líder aperturista que va captivar tant el seu poble com la comunitat internacional a causa de les mesures democràtiques que va posar en marxa. La relaxació social va permetre discutir temes tan controvertits com el genocidi armeni o dur a terme converses secretes amb el PKK a Oslo. Gràcies a aquesta manera de fer, l'AKP va obtenir uns resultats electorals excel·lents a tot el país, Kurdistan inclòs. No obstant això, aquesta dinàmica va començar a canviar l'any 2013: van esclatar les protestes de Gezi i es va fer pública la disputa entre Erdoğan i el clergue Fethullah Gülen. En paral·lel, els kurds començaven a avançar a Síria. El 2015, el procés de pau amb el PKK va col·lapsar-se i el juliol de 2016 es va produir el cop d'estat fallit, suposadament orquestrat per Gülen, un antic aliat d'Erdoğan.

Autoexiliat als Estats Units, Gülen dirigeix un orde religiós elitista conegut amb el nom de Hizmet. Abans de la purga, comptava amb feligresos en les principals artèries de poder: seguretat, justícia i educació; també tenia associats que li permetien de tenir un imperi transnacional amb bancs, supermercats, escoles o mitjans de comunicació. Un estat paral·lel, com deia Erdoğan, al qual havia donat suport el mateix Estat turc. Després d'anys de disputes intestines, l'any 2016 es va produir un cop d'estat fallit que va donar pas a una purga de veus crítiques sense precedents. Sense oposició i amb un clima de por instaurat, Turquia es va anar allunyant dels estàndards democràtics fins a convertir-se en un règim autoritari. El 2017 Erdoğan va introduir el seu anhelat sistema presidencialista i, ara, els òrgans principals de poder estan controlats per ell mateix.

En l'informe de progrés de països candidats a ingressar a la Unió Europea (UE) elaborat per la Comissió Europea el 2023, Brussel·les es mostra preocupada per la deriva de Turquia. Assegura que continua "l'empitjorament dels estàndards democràtics, l'estat de dret, la independència de la judicatura i el respecte pels drets fonamentals". En l'informe també es fa referència a la falta d'independència de la justícia; i del Consell de Jutges i Fiscals assegura el següent: "D'acord amb la Constitució, el president nomena quatre membres dels tretze, i el Parlament en tria set per majoria qualificada. Els dos llocs restants s'assignen d'ofici al ministre de Justícia i al viceministre. Cap dels membres és triat pels seus iguals. A causa de la falta d'independència, el Consell de Jutges i Fiscals ha estat suspès per a participar en la Xarxa Europea de Consells del Poder Judicial des de desembre de 2016".

“Tanquem acords amb Rússia, l'Iran o l'Azerbaidjan. Tot i que encara hi ha relació amb la UE, el tribunal europeu ja no té influència a Turquia. Les seves sentències o recomanacions respecte als drets humans no es tenen en compte”, lamenta Ahmet Faruk Ünsal.

El del filantrop Osman Kavala i els dels polítics kurds Figen Yüksekdağ, Selahattin Demirtaş o Gültan Kışanak són alguns dels casos d'ingerència política destacats. En el cas de Gültan Kışanak, fa poc que **va superar** els set anys d'arrest sense sentència, per la qual cosa hauria d'haver estat posada en llibertat. D'altra banda, el Tribunal Constitucional encara ha d'emetre el veredict sobre la il·legalització de l'HDP i la prohibició de participar en política de manera definitiva a 451 dels militants del partit per llaços suposats amb el PKK. “El sistema d'immunitat parlamentària no ha proporcionat la protecció legal necessària perquè els parlamentaris expressin els seus punts de vista dins dels límits de la llibertat d'expressió. Aproximadament 5.000 membres de l'HDP estan actualment empresonats”, destaca la UE, que subratlla que, de l'última legislatura (2018-2023), hi ha 206 processos pendents de resolució que tenen a veure amb la retirada de la immunitat parlamentària; 180 corresponen a l'oposició.

Erdoğan monopolitza l'agenda, la deforma, i aconsegueix els seus interessos polítics amb l'ajuda de la justícia i els decrets. L'any 2022, el Parlament va aprovar 80 lleis de les 749 proposades; mentre que, durant l'estat d'emergència, es van emetre 273 decrets presidencials. Als carrers del país, Erdoğan també monopolitza el discurs i l'imposa per la força: el 2023 **ha denegat** el dret de manifestació en, almenys, 94 ocasions; i durant aquest any ha detingut més de 1.700 persones per comentaris a les xarxes socials. Erdoğan no accepta les veus crítiques, molt menys si pertanyen als col·lectius perifèrics. Els kurds, **els armenis**, els alevis, la gent d'esquerres o les persones refugiades són esclafats en públic, sense miraments. Mentrestant, la societat viu parализada, amb por de les represàlies. En aquesta situació, resulta admirable que els estudiants i els professors de la Universitat Boğaziçi, a Istanbul, **faci més de mil dies** que protesten contra la imposició de rectors per part del Govern; o que els col·lectius LGBTIQ es manifestin cada any pels seus drets, sabent que seran reprimits.

“La falta de protecció legal contra els discursos i els crims d'odi basats en l'orientació sexual o la identitat de gènere s'han exacerbat pels estereotips negatius que apareixen en els mitjans de comunicació i la retòrica discriminatòria de funcionaris destacats i altes autoritats polítiques. En algunes parts del país es van organitzar i es van permetre, per part de les autoritats, manifestacions anti-LGBTIQ”, assegura la UE, que

alerta de l'increment de la “discriminació, intimidació i violència contra els col·lectius LGBTIQ, especialment contra les persones trans”.

Els col·lectius LGBTIQ són les primeres víctimes del canvi d'actitud d'Erdoğan i la seva aposta per transformar l'espai públic d'acord amb els valors islàmics conservadors. La segona víctima són les dones. A cop de decret, l'any 2021, Turquia va abandonar el Conveni d'Istanbul, que, segons [explica](#) Amnistia Internacional (AI), “ofereix un marc jurídic per a la protecció de les dones de la violència i promou la igualtat de gènere mitjançant la legislació, l'educació i la sensibilització”. No va importar gaire que aquell mateix any més de 300 dones fossin assassinades: el Govern va mantenir la seva postura i va reduir els recursos per a protegir-les. Tülay Hatimoğullari assegura que, encara que ho intentin, no podran silenciar-les cada 25 de novembre, Dia Internacional per a l'Eliminació de la Violència contra les Dones. Apunta que el moviment feminista és robust i, rememorant el líder kurd Abdullah Öcalan, subratlla la importància crucial de les dones en la democratització de Turquia i l'Orient Mitjà. “És cert que la societat és feudal, sobretot en algunes regions, com reconeix el senyor Öcalan, però ara la dona kurda és més forta; el nostre partit té representació igualitària, i funciona amb un sistema de colideratge. A més, la Constitució de Rojava defensa les dones. Som un exemple positiu”, afirma.

Les eleccions del maig passat van comportar un auge de tres punts en el nombre de diputades, que es va situar en el 20% (121 parlamentàries). Turquia, però, encara està lluny d'assolir la representació igualitària de gènere del DEM. La situació d'aquest partit pel que fa a la qüestió de la igualtat de gènere és el resultat de dècades de resistència de la dona kurda en entorns patriarcal que ella mateixa ha democratitzat amb la seva lluita. Malgrat els obstacles, la dona kurda no només és més lliure a Turquia, sinó que també ho és dins el PKK. Una de les característiques actuals d'aquesta milícia és la seva lluita decidida per la igualtat de gènere. No sempre ha estat així: fins fa uns anys, carregava amb els trets patriarcal propis els moviments d'esquerra dels anys setanta i vuitanta.

A la situació democràtica preocupant a Turquia s'hi ha de sumar la situació econòmica delicada, accentuada pel terratrèmol que el 2023 va assolir el país. Sense voler escoltar les recomanacions de les entitats financeres internacionals ni fer-los cas, des del 2018 Erdoğan ha impulsat una política econòmica heterodoxa: ha facilitat el crèdit a baix cost, ha subsidiat l'energia i ha intervingut en el mercat per regular els preus de més d'un quart dels productes bàsics de la cistella de la compra, a més d'apujar, en diverses ocasions, el salari mínim, entre altres mesures. Alguns economistes pensen que Erdoğan pretén convertir Turquia en un país de producció barata i, per aconseguir-ho, cal reduir el

cost laboral; altres consideren que el president simplement aplica la política econòmica que més el beneficia electoralment. Com a resultat d'aquesta heterodòxia, l'octubre de 2022 la inflació va superar el 85% —alguns experts apunten a una xifra real de gairebé el doble— i la lira turca ha sofert una depreciació constant: ara un dòlar es canvia a gairebé 30 lires. Això té com a resultat que les empreses turques hagin de pagar més per a finançar-se en dòlars, fet que provoca un sobrecost que posa en risc moltes famílies.

Després de les eleccions del 2023, tot sembla indicar que Erdoğan ha donat les primeres passes per a alinear-se amb els preceptes internacionals i reduir la desconfiança dels inversors. Va nomenar ministre del Tresor i les Finances a Mehmet Şimşek, qui ja havia ocupat la cartera de Finances entre el 2009 i el 2015 i que és conegut per mantenir una línia econòmica ortodoxa i neoliberal. Una de les primeres mesures que va prendre va consistir a incrementar els impostos d'una sèrie de béns de consum i eliminar els subsidis, en lloc de prendre mesures respecte a les grans fortunes del país. En aquesta mateixa línia, Erdoğan va escollir Hafize Gaye Erkan com a directora del Banc Central, l'entitat reguladora que més exposada ha estat a la politització durant els últims cinc anys. Després de negar-se a pujar els tipus d'interès durant anys, el novembre passat, el Banc Central **va anunciar-ne** un increment important.

Totes aquestes mesures poden ajudar a estabilitzar els valors macroeconòmics i generar confiança entre els inversors estrangers, però també poden repercutir negativament en una societat que fa anys que pateix dificultats econòmiques. “Abans de les eleccions, el Govern, que volia limitar l'impacte públic de la profunda depreciació de la lira turca, va evitar l'increment del preu del gas natural, el petroli i l'electricitat amb el suport del pressupost [públic]. Amb la pujada dels impostos, Şimşek està transferint gran part de la càrrega de l'Estat a la població. Molts observadors asseguren que aquesta política és similar a la d'un programa de l'FMI, però sense l'FMI. De fet, si Turquia hagués acordat un nou programa [de rescat] amb l'FMI, les polítiques a implementar no haurien estat gaire diferents”, **analitza** Barış Soydan a la publicació *Turkeyanalyst*.

Tampoc es pot oblidar que Turquia haurà de continuar fent front a les despeses econòmiques i socials provocades pels **terratrèmols** del 6 de febrer de 2023 al sud del país i al nord de Síria. De magnituds 7,7 i 7,6 a l'escala de Richter, van ocasionar, només a Turquia, la mort de més de 45.000 persones. En total hi va haver més de 50.000 víctimes, i 15 milions de persones es van veure afectades pel sisme, que es van sentir en onze regions. Tres milions de persones es van haver de desplaçar. Els serveis de rescat van arribar a les zones afectades amb dies de retard i els edificis que es van enfonsar havien

passat feia poc les revisions antiterratrèmols. Poc va importar: en aquestes regions, tradicionals feus islamistes, l'AKP va sortir victoriós en les eleccions.

Les conseqüències del terratrèmol condicionaran Turquia durant les dècades vinents. El director del Banc Mundial per al país, Humberto López, *estima* que caldran 100.000 milions de dòlars per a la reconstrucció dels edificis i les infraestructures fetes malbé pel sisme. Això equival a més del 10% del PIB turc. Aquesta despesa, però, no és l'única: Turquia hauria d'invertir fins a 500.000 milions de dòlars en l'adequació dels edificis de tot el país als estàndards de seguretat recomanats per a regions amb activitat sísmica. Perquè Turquia és una zona d'alt risc: l'any 1999 va haver-hi un terratrèmol a Izmit que *va deixar* més de 17.000 víctimes; i *els experts ja han advertit* que, tard o d'hora, la regió de la mar de Màrmara i la ciutat d'Istanbul podrien veure's afectades per un terratrèmol de gran magnitud.

A tot això cal sumar els costos de la paralització del sector industrial, i cal afegir-hi les conseqüències negatives prolongades que aquests terratrèmols han tingut —i tenen— en el medi ambient, l'educació, la sanitat o el patrimoni històric. És una tragèdia. Segons les estimacions de l'ONU, els sismes han destruït més de 200.000 edificis i han generat entre 116 i 210 milions de tones de ferralla. Els metalls emmagatzemats en aquestes muntanyes d'escombraries són una tragèdia ambiental i sanitària, però a més, i segons *denuncien* els activistes, les autoritats permeten a les companyies privades dipositar la ferralla i les escombraries en rius, àrees residencials i espais naturals reservats.

“En aquests deu mesos, l'Estat no ha fet res, sobretot a Hatay. Les persones no tenen productes d'higiene, ni tan sols unes simples sabates. La població viu en tendes de campanya amuntegades i amb goteres. L'Estat hauria de construir cases i donar-les a les persones afectades, perquè hi ha qui ho ha perdut tot i no té possibilitat de tornar a casa seva ni de comprar una casa nova. És fonamental solucionar aquesta situació. A més, no hi ha hospitals ni centres educatius. És difícil construir un hospital, certament, però és difícil habilitar un col·legi prefabricat? No”, lamenta Hatimoğullari, que denuncia la ingerència política en el procés de reconstrucció i posa en relleu una esmena recent pel que fa a la llei de transformació urbana per la qual el Govern pot declarar zones habitades com a reservades per a la prevenció de terratrèmols i, per tant, expropiar-les. Els primers afectats *denuncien* que aquesta llei serveix per a transferir la propietat en centres urbans de tot el país als acòlits d'Erdoğan, que s'encarreguen d'aquesta transformació. Aquesta situació no és nova i ja s'ha donat amb la reconstrucció del districte de Sud, a Amed (Diyarbakir, en turc). Té com a objectiu modificar l'equilibri poblacional. A Hatay, més de 200 hectàrees

seran usurpades, i més de 50.000 persones se'n podrien veure afectades. “El que vol [l'Estat] és que la gent emigri i, així, modificar la demografia de la regió, perquè aquesta zona és fronterera”, sentència Hatimoğullari, nascuda a Hatay.

Les persones afectades pel terratrèmol han perdut el seu entorn i no saben com serà el seu futur, fet que genera una incertesa que els bloqueja; mentre gasten els escassos estalvis intentant sobreviure. Moltes famílies han perdut les llars i viuen en contenidors que resulten massa calorosos a l'estiu i massa freds a l'hivern. Malgrat que el Govern ha eliminat alguns impostos, les ajudes, tard o d'hora, desapareixeran; i aquestes persones hauran de començar a buscar alternatives. D'altra banda, hi ha les persones migrants que habiten aquesta zona fronterera amb Síria i que han quedat desateses. Gairebé tothom les vol expulsar d'Anatòlia. Segons el Govern turc, van morir 6.969 estrangers, principalment sirians. “Desgraciadament, el terratrèmol ha igualat la situació: ara tothom viu allà com si fossin refugiats”, lamenta Hatimoğullari.

L'actual crisi interna que viu Turquia contrasta amb l'aposta pragmàtica en matèria de política exterior, que ha servit al Govern de cortina de fum per ocultar la deriva democràtica i econòmica del país. De fet, la política exterior satisfactòria ha estat fonamental en els èxits de l'AKP en les últimes eleccions. Tot i que no desperta gaire simpatia, Erdoğan és un líder fort i respectat en l'àmbit internacional, capaç d'imposar els desitjos geoestratègics de l'Estat turc als principals actors globals i que recupera, amb el seu neootomanisme, l'ànima imperial turca.

Un cop oblidat el fracàs inicial a Síria i la seva aposta per enderrocar la dinastia Al-Assad, Erdoğan s'ha mogut amb destresa en els conflictes internacionals fins a convertir Turquia en un actor essencial en el tauler global: el país és mediador en la guerra a Ucraïna; ocupa militarment una franja al nord de Síria i, per tant, és obligatori negociar-hi; juntament amb Rússia, domina el Caucas, i continua l'expansió a l'Àfrica i a l'Àsia Central. Amb una posició cada vegada més independent, en algunes regions competeix i xoca amb els seus aliats d'Occident: amb l'OTAN, per l'adhesió de Suècia a l'Aliança i per la bona relació amb Rússia, i amb la UE, principalment, per Xipre i Grècia, ja que **el conflicte** al voltant de la delimitació de l'extensió de les aigües territorials al Mediterrani i l'explotació i trànsit d'hidrocarburs continua obert. Tant Grècia com Turquia volen convertir-se en *hub* de trànsit energètic.

“Les pràctiques contestatàries de Turquia cap a Europa no poden explicar-se si no es reconeix el gir de Turquia cap a una forma més extrema de nacionalisme antioccidental en matèria de política interna”, **considera** Senem Aydın-Düzgüt en l'estudi *Authoritarian*

middle powers and the liberal order: Turkey's contestation of the EU. “Per això el conflicte al Mediterrani oriental, així com altres disputes que involucren diverses potències occidentals a més de la UE (com els Estats Units a Síria), ha estat utilitzat amb efectivitat pel Govern per a crear un sentiment de ‘nosaltres’ i consolidar la base de l’AKP”, afegeix.

Des de l’any 1999, Turquia és un dels països candidats a integrar-se a la UE, amb la qual va començar les negociacions d’adhesió el 2005. Malgrat les tensions i les divergències, les relacions econòmiques es mantenen estables: setè soci comercial de Brussel·les, Turquia té el seu mercat principal d’exportació de productes a la UE. Tot i que Ankara vulgui reduir aquesta dependència, de moment, no ho pot fer. “Turquia no pot allunyar-se de manera sobtada d’Occident. Per exemple, l’Exèrcit turc està integrat a l’OTAN, i deslligar-se’n seria molt complicat. Tampoc es donen les condicions necessàries per allunyar-se d’Occident; però sí perquè Turquia comenci a negociar de manera independent. Més enllà que es potenciï l’occidentalisme o l’eurasianisme, crec que una posició independent té molts més avantatges per a Turquia, perquè així no necessita triar un costat o un altre, sinó [que pot] beneficiar-se de tots dos”, analitza Ünsal.

La ingerència internacional de Turquia és variable: a l’Orient Mitjà s’imposa per la força i, sempre amb una actitud amenaçadora, insisteix que els avenços del poble kurd a Síria i l’Iraq són la seva línia vermella. A la resta del món, en canvi, manté relacions pragmàtiques que segueixen la línia de la Xina i en les quals prevalen els interessos econòmics.

Fa dècades que el Govern turc practica una política d’expansió al continent africà. Des de l’any 2002, per exemple, les exportacions hi han augmentat d’un 11%. Ankara es posiciona en contra de l’expansionisme d’Occident, sobretot el francès, i insisteix en la idea de l’existència d’un neocolonialisme imperant. Turquia es presenta com una alternativa a l’*statu quo*, i per això ha obert desenes d’ambaixades arreu del continent, ha connectat moltes capitals d’Àfrica amb Istanbul i presta ajuda humanitària en els conflictes. A més, les empreses turques estan obtenint la licitació de megaprojectes i acords armamentístics molt suculents. Cal fer èmfasi en el sector de la seguretat: els paramilitars del **grup Sadat**, una versió turca del grup Wagner, han estat desplegats a Líbia o Síria, i les empreses armamentístiques turques **competeixen** amb les de la UE i els Estats Units. Cal destacar el comerç dels drons Bayraktar TB2, que han estat utilitzats a Síria, Líbia, Ucraïna i l’Alt Karabakh i exportats a 33 països pel cap baix. Seguint l’estratègia de la Xina, aquestes empreses no intervenen en les causes internes dels països. D’aquesta manera, Ankara

està intentant omplir una part del buit deixat per França. La presència turca va a l'alça a l'Àfrica occidental i és estratègica en països com Algèria o el Níger.

A l'Àsia Central, la influència turca continua creixent en tots els àmbits. Per entendre aquest creixement, cal fixar-se en els aspectes culturals i identitaris. El poble turc és originari de les estepes de l'Àsia Central i aquest llaç històric ha ressorgit després de la dissolució de l'URSS. Turquia ajuda els estudiants d'Àsia Central perquè puguin cursar estudis superiors a Anatòlia mentre tanca acords militars sucosos amb el Pakistan i l'Uzbekistan i continua incrementant les seves relacions estratègiques amb el Kirguizstan i el Kazakhstan. En un terreny dominat per Rússia i la Xina, la presència de Turquia pot generar certa desconfiança a Moscou, principal valedor de les antigues repúbliques soviètiques. La intenció de Turquia és clara: vol continuar expandint la seva influència panturca a través d'esdeveniments culturals i esportius i establir i consolidar llaços econòmics a través de l'Organització d'Estats Turquesos. Pel que fa a l'esfera geopolítica, Ankara **busca desenvolupar** infraestructures que possibilitin el transport d'energia i mercaderies entre Àsia i Europa per rutes alternatives a la ruta del nord, dominada per Rússia, i a la proposada ruta del sud, que travessa l'Índia.

Totes aquestes infraestructures anirien a parar al Caucas, una regió dominada per Ankara i Moscou. Allà, Occident és inexistent i ningú l'hi espera, molt menys després de la humiliant derrota armènia en l'última guerra a l'Alt Karabakh. L'Azerbaidjan no només ha recuperat el territori que va perdre després de la dissolució de l'URSS, sinó que ara té en el punt de mira els territoris del corredor de Zangezur. A diferència de l'Alt Karabakh, aquest corredor ha estat reconegut internacionalment com a part d'Armènia. La intenció de Turquia i l'Azerbaidjan és connectar sense cap frontera ni control els seus territoris amb l'objectiu de transportar mercaderies i energia des d'Àsia, i aquesta franja territorial és l'únic obstacle. Els armenis no saben què fer: el gir del Govern armeni cap a posicions proeuropees no només no ha servit per conservar l'Alt Karabakh, sinó que ha enemistat Erevan amb Moscou, el seu garant principal per mantenir l'*statu quo*. Quins seran els pròxims moviments de Rússia? Confrontarà els desitjos panturcs en una regió que cada dia s'allunya més de la seva esfera d'influència o, a canvi de posar una pica en un altre conflicte en alguna altra part del món, permetrà el somni panturc i l'annexió *de facto* del corredor de Zangezur? Una altra opció pot ser que Rússia tingui el suport de l'Iran, l'actor fora de les grans potències que actualment més pot condicionar l'expansionisme de Turquia.

L'Iran és l'aliat principal d'Armènia. De fet, el corredor de Zangezur és l'única sortida comercial de Teheran cap al Caucas. El poble armeni esmorteeix l'expansionisme turc i àzeri. No es pot oblidar, però, que més del 20% dels habitants de l'Iran són àzeris i que Bakú estreny relacions amb Israel. En aquest context, l'Iran es troba en desavantatge clar al Caucas. Tot i això, aquest trencaclosques preveu altres escenaris en els quals l'Iran sí que juga amb avantatge i que podrien convertir en un infern la presència de Turquia a l'Orient Mitjà. La doble capacitat de lluita de Teheran, l'asimètrica i l'estatal, obre una sèrie de possibilitats que Ankara, sens dubte, té en compte: l'Iran dona suport als governs de Síria i l'Iraq i té llaços existencials amb la milícia libanesa Hezbollah. També, manté relacions pragmàtiques amb el PKK i la formació kurdoiraquiana Unió Patriòtica del Kurdistan, del clan dels Talabani. És a dir, l'Iran té aliats a tota la frontera sud de Turquia. En aquesta zona, Ankara només compta amb el suport del clan kurd iraqià dels Barzanî i la connivència d'Israel.

Les relacions entre Israel i Turquia es caracteritzen pels contrastos i estan dominades per una retòrica incendiària que no sempre afecta les relacions entre tots dos països. Actualment, comparteixen bàndol: estan oberts a les relacions pragmàtiques amb Rússia i veuen l'Iran com l'enemic més important per al seu expansionisme. A més, tant Turquia com Israel fan costat al clan kurd iraqià dels Barzanî. Si bé les relacions d'alt nivell van quedar paralitzades després de la intervenció de les forces israelianes a la flotilla *Mavi Màmara* l'any 2010, recentment tots dos països van normalitzar relacions. La guerra a Gaza no les ha modificades ni les ha trencades: Ankara organitza protestes contra Israel, ordena la detenció de membres de la intel·ligència israeliana i fins i tot compara Benjamin Netanyahu amb Adolf Hitler; però, més enllà de la retòrica, que forma part del joc electoral intern de Turquia, els acords es mantenen.

L'Orient Mitjà és el principal tauler de joc de Turquia i és on mostra la seva agressivitat en primera persona. Malgrat que les relacions entre Teheran i Ankara es caracteritzen per la desconfiança, ambdós països han aconseguit mantenir la pau durant segles. Es respecten. La seva zona d'influència xoca a l'Orient Mitjà i existeix una igualtat estratègica que obliga a mantenir l'*statu quo*: la superioritat militar turca es veu contrarestada per l'estratègia de Teheran de finançar milícies proiranianes i fer costat als principals actors kurds enemistats amb Ankara. "L'avantatge principal que té Turquia sobre l'Iran són els àzeris i els kurds que viuen a l'Iran. Turquia necessita el poble kurd si vol limitar l'expansió de l'Iran. També cal tenir en compte la importància de l'Azerbaidjan, ja que un terç dels habitants de l'Iran són àzeris. De totes maneres, no té gaire sentit un

enfrontament amb l'Iran: una guerra no beneficiaria cap de les dues parts", considera Ünsal.

En conclusió, el poble kurd és la clau de l'Orient Mitjà i del somni neootomà d'Erdoğan. Si vol dominar la regió, Turquia haurà de controlar primer les pròpies fronteres al sud i a l'est del país, habitades pel poble kurd: quaranta milions de persones que viuen a la zona que delimiten Turquia, Síria, l'Iraq i l'Iran. Sense un acord amb el poble kurd, és probable que la pau mai no arribi, i que Turquia no pugui imposar-se a l'Orient Mitjà. La idea d'Erdoğan és establir una zona de seguretat de 30 quilòmetres d'amplada al nord de Síria i a l'Iraq. Per aconseguir-ho, però, ha de negociar amb Rússia, els Estats Units i l'Iran. Els diferents interessos d'aquests països, no obstant això, compliquen un acord ferm i durador. Hi ha un camí més senzill i que debilitaria les altres potències: atorgar els drets al poble kurd i generar una aliança que beneficiés mútuament ambdues parts. D'aquesta manera, Turquia no només podria crear una zona de seguretat democràtica, sinó que podria dur a terme l'expansió que tant desitja.

"Turquia no pot dur a terme una política de creixement o de caràcter neootomà si no col·labora amb el poble kurd. Aquesta relació hauria de ser igualitària, però Turquia tracta d'imposar-se per la força, i per això els kurds rebutgen l'imperialisme d'Ankara, que no podrà expandir-se a Síria i a l'Iraq ni tampoc democratitzar Anatòlia", explica Ünsal. Per Hatimoğullari, "Turquia podria ser un país molt més poderós si apostés per la pau amb el poble kurd [...]. Ser fort no significa ser imperialista, sinó créixer en l'àmbit cultural, social, econòmic. Seria positiu per a l'Orient Mitjà, per als 84 milions d'habitants de Turquia i per al món. Aconseguir la pau hauria de ser una prioritat, i ara és Turquia qui s'ha d'oposar a la guerra".

Annex. El periodisme kurd, l'altaveu que permet saber què succeeix al Kurdistan del Nord

Els mitjans de comunicació kurds informen en regions on els estats no volen que s'informi i ho fan en condicions de dificultat extrema. Resulten fonamentals per entendre els fets, sobretot perquè les massacres que han tingut lloc a les quatre regions del Kurdistan haurien passat desapercebudes o haurien estat deformades pels estats si aquests i aquestes periodistes no haguessin arriscat la vida per informar. Excepte al Kurdistan del Sud, a l'Iraq, on tenen una autonomia reconeguda, aquests professionals pateixen la repressió de l'Estat només pel fet de dur a terme la seva feina.

A Turquia, Öznür Değer, periodista de JinNews, té una causa legal oberta, juntament amb uns altres dotze companys, per **informar** sobre l'ús d'armes químiques per part de l'Estat turc durant la campanya bèl·lica al Kurdistan. La notícia va permetre que el món s'assabentés d'un possible crim de guerra i que al Parlament turc se'n parlés. Değer ho explica de la següent manera: "A les muntanyes del Kurdistan, l'Estat va assassinar sis guerrillers mitjançant l'ús d'armes químiques. Com a periodistes, vam fer tot el que estava a les nostres mans perquè aquest fet no quedés silenciats: és un crim de guerra i ha de ser jutjat. Moltes organitzacions internacionals i governs **van demanar explicacions** a l'Estat turc i, al final, el ministre de Defensa, Hulusi Akar, va haver de donar-les al Parlament. Va ser la primera vegada en la història que es va crear una comissió per investigar els fets i l'ús d'armes químiques al Kurdistan. Com no podia ser d'una altra manera, el veredict va determinar que no s'havien utilitzat. No vam poder fer res més: la comissió no era independent. Malgrat tot, l'Estat va haver de donar explicacions, i aquesta pressió va ser gràcies a la premsa kurda".

D'ençà que, l'any 2015, va col·lapsar-se el procés de pau entre l'Estat turc i el Partit dels Treballadors del Kurdistan (*Partiya Karkerên Kurdistan* o PKK), al Kurdistan del Nord, a Turquia, la situació és especialment preocupant. Les autoritats van canviar de postura i van començar a censurar tota informació que qüestionés els mètodes emprats. Això va venir acompanyat de l'arrest de periodistes i del tancament de mitjans de comunicació. No obstant això, i malgrat els obstacles i les amenaces, els periodistes kurds no han deixat de treballar mai. Ho fan per un compromís que va més enllà del periodisme: senten la necessitat d'aportar alguna cosa en la lluita del poble kurd pels seus drets. Perquè al

Kurdistan, el conflicte ha generat un trauma ininterromput que, en l'última generació, també es veu representat en els i les periodistes.

Değer va néixer fa 26 anys a Kızıltepe. El seu pare, camioner, i la seva mare, mestressa de casa, mai han participat en la lluita política del moviment kurd, però són patriotes i reclamen els seus drets. Değer, a diferència de la seva família, va decidir ser activa als carrers, i a disset anys va ser arrestada per primera vegada. Va ser a presó que es va acabar de convèncer del fet que era necessari fer visible el que passava al Kurdistan. “Tenim un Estat que fa tot el possible per silenciar les nostres famílies. El món ha de tenir coneixement sobre aquesta pressió constant que hem viscut, perquè al Kurdistan hi passen massacres que s’han d’explicar”. Va ser llavors que va decidir fer-se periodista, formació que no va rebre per part de les institucions educatives sinó de l’agència JinNews, nascuda l’any 2017 i hereva de la il·legalitzada Jinha, que havia nascut el 8 de març de 2012 i que va ser la primera agència de notícies centrada en els drets de les dones i dirigida per dones establerta al món. Fa quatre anys que hi treballa.

“L’Estat ens pressiona de manera doble: pel fet de ser dones i kurdes. En aquesta situació, era necessari disposar d’un mitjà independent dedicat a les dones. La lluita conjunta amb els homes és important, però cal defensar la identitat de les dones”, explica Değer sobre JinNews. “L’any 2020, Ipek Er tenia 18 anys i va ser violada pel soldat Musa Orhan. Ipek no va poder aguantar la pressió i va acabar suïcidant-se. Vam ser nosaltres les que vam poder aconseguir una carta en la qual ella relatava la violació que havia patit. Explicar què havia passat va provocar protestes arreu del món, tot i que, desgraciadament, Musa Orhan va quedar en llibertat. Com el d’Ipek Er, hi ha centenars de casos al Kurdistan, i tenim l’obligació d’explicar-los, perquè un dels nostres objectius és acabar amb la violència que l’home exerceix sobre les dones”, afegeix.

Siddik Damar té oficialment 35 anys, però realment en té 36. Va tenir una infància amb experiències repressives tan traumàtiques com les de Değer. “Vaig créixer durant la dècada dels noranta, que va ser un infern. Als pobles petits ens assassinaven, ens cremaven les cases, ens obligaven a marxar. L’Estat turc ens pressionava de totes les maneres possibles. Per què? Per voler utilitzar la nostra llengua i reclamar els nostres drets”, recorda Damar. La seva família, de Haci Hasan, un poble petit a la regió de Mardin, també és pròxima al moviment kurd. Tot i que el pare, la mare, els tres germans i les tres germanes no siguin actius en política, són patriotes. Assegura que a casa seva es veu, principalment, la televisió per satèl·lit, on es poden veure els canals kurds prohibits a Turquia.

Damar no va estudiar periodisme, però durant més d'un any va rebre formació per part dels professionals de l'agència Dicle Haber Ajansi, clausurada per l'Estat turc, tal com ja havia passat anteriorment amb algunes de les seves predecessores. Actualment, aquesta agència opera sota el nom de Mezopotamya Ajansi. "Quan vaig acabar els estudis a la Universitat d'Urfa, un amic em va convèncer per a unir-me [a l'agència de notícies]. M'hi vaig estar gairebé un any i mig, fent pràctiques a Urfa, Amed (Diyarbakır, en turc) i Çukurova. Ens van ensenyar de tot: a fer de càmera, de muntador, de periodista i de productor", explica Damar. Com Değer, vol "donar veu a un poble oprimat".

Les vivències personals han condicionat tots aquests periodistes a qui l'Estat intenta silenciar sense aconseguir-ho: són professionals cabuts que, en cas de ser arrestats per les autoritats, troben de manera gairebé immediata substituïts que volen continuar amb la feina. A més, el moviment kurd compta amb una estructura col·lectiva que disposa d'un engranatge perfecte i que està acostumada a escapolar-se de la pressió de l'Estat turc. Per això, anticipant-se al possible tancament de l'HDP, s'ha constituït el prokurd Partit per la Igualtat i la Democràcia dels Pobles (*Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi* o DEM). Amb els mitjans passa exactament el mateix: quan se'n tanca un, en neix un altre que, de manera immediata, es converteix en la referència informativa del Kurdistan.

Tal com passa amb els polítics, els periodistes kurds viuen sota una pressió constant. L'objectiu principal d'Ankara és que deixin d'informar, i per a aconseguir-ho, el Govern turc no dubta a obstruir-ne la feina, pressionar-ne les famílies i, en última instància, iniciar processos legals que acostumen a acabar en condemna de presó. Per exemple, Abdurrahman Gök, editor de Mezopotamya Ajansi, ha passat 225 dies empresonat per haver fotografiat el moment en el qual un policia va assassinar el jove Kemal Kurkut a Amed durant el Newroz, o Any Nou, de 2017. La Fiscalia l'acusa de pertànyer a una organització terrorista i fer propaganda terrorista i li demana entre set i quinze anys de presó. No és un cas únic. Hi ha altres companys seus que continuen empresonats i afronten judicis per altres causes per les quals l'Estat els demana més de 30 anys de presó; simplement per informar.

De vegades, a causa d'aquesta pressió, l'única sortida dels i les periodistes és l'exili. "A mi m'han arrestat dues vegades i lluito per quedar-me aquí. Desgraciadament, de vegades, a les periodistes kurdes no ens queda altra opció que la fugida; però, en la majoria dels casos, ens quedem aquí. En circumstàncies normals, mai abandonariem la nostra terra, però l'Estat pressiona perquè el poble kurd abandoni el Kurdistan", explica

Değer. “Si et condemnen per segona vegada, no t’escapes de la presó. A Turquia, jo no hi tenia cap futur, així que no vaig tenir més opció que marxar de la terra a la qual pertanyo. Per sort, els meus companys continuen al Kurdistan”, diu Damar.

A Damar no li va quedar més opció que fugir d’Anatòlia de manera il·legal. Ho va fer el maig del 2021 i, després de passar quatre mesos a Grècia, es va instal·lar definitivament a Itàlia. “[El Govern turc] només tenia alguns tuits i algunes notícies que havia publicat, però em van condemnar a dos anys i mig de presó per fer propaganda terrorista. En aquell moment, vivia a Mardin i vaig decidir marxar a Istanbul, però ni allà em van deixar en pau: els militars anaven a la casa de Mardin i preguntaven per mi. Em vaig cansar i vaig pensar que no podia continuar d’aquesta manera, així que vaig decidir escapar-me. Vaig travessar el riu Evros i vaig arribar a Grècia, on tenia uns coneguts al camp kurd de Lavrio. Després va venir la meva dona, amb qui m’havia casat a Istanbul; el novembre del 2021 vaig arribar a Itàlia, aquesta vegada de manera legal, amb una invitació de la meva dona”, relata. Casat amb una italiana i pare d’una filla des de fa un any, ha hagut d’abandonar temporalment el periodisme: ara treballa en una pizzeria a Nàpols. “Quan millori el meu italià i les condicions siguin les apropiades, continuaré amb la meva lluita, perquè vull continuar aportant des del periodisme”.

Damar recorda la seva etapa a Dicle Haber Ajansı i assenyala que, durant els anys que va durar el procés de pau amb el PKK, de 2013 a 2015, hi havia llibertat per informar sobre els drets humans, els problemes econòmics i socials o la cultura kurda; però quan el procés de pau es va col·lapsar, les autoritats turques van començar a dificultar la seva feina periodística, especialment durant els enfrontaments armats a les ciutats del Kurdistan del Nord, entre finals de 2015 i 2016.

Després del col·lapse del procés de pau, una desena de ciutats kurdes van declarar una autonomia democràtica que qüestionava el sistema centralista turc. Durant alguns mesos, les milícies van preparar barricades als carrers amb què pretenien frenar les possibles incursions de les forces de seguretat turques. Ankara no es va moure fins al 2016. I llavors va començar a actuar: a banda d’establir tocs de queda prolongats, va iniciar unes operacions amb l’objectiu d’expulsar les milícies urbanes i recuperar el control d’aquestes ciutats. Ho va aconseguir un any després d’haver reduït al no-res bona part d’aquestes ciutats i violar de manera sistemàtica els drets de les persones que hi vivien.

“Fins al setembre del 2015 vaig estar cobrint la resistència del poble kurd a Kobane, però va començar una guerra al Kurdistan del Nord i em van enviar a cobrir-la. Vaig trobar un context totalment diferent. Hi havia controls policials a tot arreu, i no només

al Kurdistan: també a Istanbul”, recorda Damar. “A Silopî van assassinar una vuitantena de civils, fins i tot hi havia franctiradors. No oblidaré mai quan van disparar a una senyora de 55 anys que intentava travessar el carrer per a arribar a casa dels seus familiars. Durant una setmana el seu cos va quedar allà, a terra: [les autoritats turques] no van deixar que hi entressin les ambulàncies o que hi anessin els familiars”, afegeix, i subratlla que més tard va fer un reportatge amb els fills de la víctima.

Per poder accedir i salvar aquesta informació i altres, Damar va haver de quedar-se dos mesos a Silopî. A més, va haver de passar controls de seguretat per entrar i sortir de la ciutat i quedar-se dies i fins i tot setmanes a la zona fins que es va aixecar el toc de queda. Després va poder-ne sortir; però es va trobar amb diversos controls policials. En aquests controls, Damar va ser retingut durant hores en nombroses vegades. En algunes ocasions el van obligar a eliminar imatges; en d’altres, fins i tot li van requisar el material. A banda, les autoritats turques també el van insultar, amenaçar i menysprear pel fet de ser kurd i periodista. En una ocasió, fins i tot li van dir que havia de fer el servei militar obligatori. S’ho va prendre com una amenaça.

Tret de les agències turques Anadolu Ajansi i DHA, que van cobrir sobre el terreny la versió que en donava el Govern i la van validar, van ser els periodistes kurds que principalment van informar sobre les massacres que van tenir lloc durant l’any de guerra al Kurdistan del Nord. Sense aquests professionals, el món no hauria pogut saber que l’Estat turc no va tenir pietat de les desenes de civils que **van morir** calcinats en soterranis a la ciutat de Cizre. Els periodistes kurds també van informar sobre el procés de **gentrificació** política i d’alteració demogràfica que es va dur terme en els principals barris del districte de Sud, a Amed, un cop van finalitzar els combats.

L’activitat d’aquests periodistes comporta riscos, tant per a ells com per a les seves famílies i el seu entorn. La pressió de l’Estat és absoluta. Damar assegura que les forces de seguretat han intentat pressionar la seva família perquè ell deixés el periodisme. “Trucaven per telèfon a casa i preguntaven per què no em dedicava a ensenyar història, que és el que havia estudiat. Volien que deixés d’escriure notícies”, recorda. “La mare em deia que fes el que volgués, però el pare no hi estava d’acord: deia que era molt perillós. I l’entenc: havien assassinat periodistes i tenia por que em passés el mateix”, afegeix.

Els anys noranta es consideren la dècada de plom del conflicte kurd. Durant aquells anys, l’Estat turc assassinava periodistes al bell mig del carrer. La pel·lícula *Press es fa ressò* d’aquests assassinats selectius que, en la majoria dels casos, van quedar impunes. Des del 1992, almenys 25 periodistes han estat assassinats, vuit d’ells pertanyents al ja

desaparegut *Özgür Gündem*. La majoria de les massacres contra els i les periodistes es van dur a terme durant els anys noranta. El Comitè de Protecció de Periodistes considera que almenys el 40% dels crims van ser comesos per l'Estat. Ara, en ple segle XXI, l'Estat turc prefereix utilitzar la justícia per acorrallar els professionals de la informació, però això no vol dir que no pugui recuperar, en algun moment, els mètodes dels noranta: l'any 2015, l'exprimer ministre Ahmet Davutoğlu **va amenaçar** de retornar als carrers els Beyaz Toros, en referència al color i marca del cotxe que l'Estat havia utilitzat per a dur a terme segrestos i assassinats extrajudicials. “El Beyaz Toros és un símbol d'aquestes matances. Per això, quan Davutoğlu va dir això, ens ho vam prendre com una amenaça: o feu el que us diem o us portarem de tornada els anys noranta”, analitza Damar.

Değer assegura que Turquia continua assassinant periodistes: el 4 d'octubre de 2022 la intel·ligència turca **va posar fi** a la vida de la investigadora Nagihan Akarsel. “Les pràctiques dels anys noranta continuen vigents, perquè les polítiques de l'Estat no han canviat. L'any 1994 **van bombardejar** els edificis d'*Özgür Ülke* [diari que havia estat il·legalitzat. Abans i després va ser *Özgür Gündem*, també il·legalitzat; ara porta el nom de *Yeni Yaşam*] i van matar el nostre company Ersin Yıldız. Ja al segle XXI, el 2022, el MIT [la intel·ligència turca] va assassinar a Suleymaniya la nostra companya Nagihan Akarsel. Per això no podem dir que l'Estat hagi deixat d'assassinar”, considera Değer. “L'única diferència és que durant els anys noranta era molt més complicat fer visibles aquests crims; ara, en canvi, l'assassinat d'Akarsel el va poder conèixer tothom”, afegeix.

En aquest canvi, les xarxes socials, que han canviat els hàbits socials i els del periodisme, hi tenen molt a veure. Avui en dia, tot va més de pressa; però hi ha més constància de tot el que passa i gairebé tots els successos i esdeveniments queden registrats. Resulta més complicat torturar o assassinar impunement. “Ara, amb les xarxes socials, les persones poden arribar a llegir el què expliquem, a diferència dels anys noranta. Trigàvem dies a assabentar-nos de l'assassinat d'una persona”, apunta Değer.

La representació de la població kurda en els mitjans de comunicació de masses a Turquia és limitada, malgrat que és el 20% de la població pel cap baix. Al país **hi ha** més de 4.500 revistes i diaris impresos en circulació, però només un utilitza la llengua kurda: el setmanari *Xwebûn*. A internet sí que hi ha més varietat, i també es poden trobar informacions en kurd de l'agència de notícies Anadolu Ajansı o iniciatives privades —i constantment amenaçades de ser bloquejades— com Mezopotamya Ajansı o JinNews. Pel que fa a la televisió, de les 552 llicències aprovades, només tres emeten en kurd: el canal de notícies públic TRT6 i les iniciatives privades Amed TV i Zarok TV. Aquest últim és un

canal de dibuixos animats que, a causa de la pressió, **va ser bloquejat** temporalment a cop de decret quan es van trencar les converses de pau amb el PKK.

Si no fos per les xarxes socials i internet, la majoria dels crims de l'Estat turc romandrien ocults sota la propaganda governamental: el Govern controla el 90% dels mitjans de comunicació de masses i les entitats que atorguen les llicències d'emissió i sancionen la mala praxi periodística. A més, compta amb una justícia connivent que, sense cap motiu, envia els jutges rebels a altres jutjats, abusa dels testimonis i no respecta els períodes de detenció que estableix la llei.

Segons la plataforma Media and Law Studies Association, entre setembre de 2022 i setembre de 2023, 1.646 persones van acabar als jutjats per exercir la llibertat d'expressió, entre les quals 655 estudiants, 329 activistes, 314 periodistes i 241 polítics. A més, i escudant-se sota la polèmica Llei de desinformació, el Govern turc ha encausat, que se sàpiga, almenys 26 periodistes: sis van ser detinguts, i quatre han acabat a la presó. Segons Human Rights Foundation of Turkey i Human Rights Association, el desembre del 2023, 41 periodistes romanien empresonats al país. Aquestes associacions destaquen que, durant l'any 2023, més de 1.700 persones, entre les quals quatre menors, van ser detingudes a causa dels seus comentaris a les xarxes socials. D'aquestes 1.700 persones, 457 van acabar arrestades i 33 van ser jutjades per haver insultat el president Erdoğan.

Cal no oblidar la pressió econòmica constant que asfixia els mitjans de comunicació opositors. L'encarregat d'exercir aquesta pressió és l'òrgan regulador RTÜK, que imposa sancions econòmiques als mitjans crítics amb les accions del Govern. Durant l'any 2023, segons Mehmet Nuri Ersoy, ministre de Cultura i Turisme, RTÜK **va imposar** 570 sancions, algunes de les quals a les plataformes Disney+, Amazon o Netflix per haver mostrat continguts contraris als suposats valors culturals, socials i familiars de Turquia. El Govern **ha denegat** la llicència a les versions en turc de Voice of America i DW i ha bloquejat l'accés a algunes xarxes socials i a pàgines com Ekşi Sözlük, acusada de desinformar durant el terratrèmol que va afectar Anatòlia el febrer de 2023.

Per aquests motius i altres, Turquia ha descendit 16 llocs i ocupa el 165 de 180 en l'Índex sobre la Llibertat d'Expressió elaborat per Reporters Sense Fronteres (RSF). Després del cop d'estat de 2016, el país es va convertir en una de les principals presons de periodistes del món. Actualment, les coses han canviat, però el deteriorament constant d'altres parcel·les relacionades amb la llibertat d'expressió explica el descens en l'índex de RSF. Per exemple, a finals del 2022 el Parlament va aprovar la Llei de desinformació, que permet a la justícia empresonar fins a tres anys a qualsevol persona que escampi

informació falsa o desinformi sobre causes d'interès nacional. Per RSF, que demana la derogació d'aquesta llei, queda provat que es tracta "d'una altra eina del Govern per perseguir periodistes, especialment els d'investigació, i a qui va cobrir el terratrèmol al febrer".

Tot i que els periodistes kurds s'emporten la pitjor part, la repressió a la premsa per part del Govern és generalitzada: els periodistes turcs no poden informar amb llibertat sobre determinades causes d'interès nacional perquè saben que podrien ser condemnats per una justícia que es mostra connivent amb el Govern. Això és precisament el que li va passar a Can Dündar, candidat al Premi Sàkharov de 2016, que continua vivint a l'exili per haver informat sobre l'enviament d'armes de la intel·ligència turca als opositors de Bashar al-Assad, a Síria.

Per tots aquests motius, la premsa és un dels sectors que més pateix l'ofensiva governamental, que té com a objectiu erradicar el pensament crític i conformar un nou espai públic en el qual els valors de la síntesi islam-turquicitat siguin indiscutibles. I és per aquesta raó que el poble kurd, majoritàriament afí a la ideologia esquerrana d'Abdullah Öcalan, és percebut com una amenaça. En conseqüència, i també com a resultat de la seva política d'assimilació, l'Estat turc pressiona i nega els drets culturals de les minories. L'últim informe de països candidats a la Unió Europea elaborat per la Comissió Europea en deixa constància de la manera següent: "Pel que fa als drets culturals, no hi ha avenços legislatius que permetin proveir serveis públics en una altra llengua que no sigui el turc. Es mantenen les restriccions legals en l'àmbit de l'educació en llengua materna a les escoles de primària i secundària. L'Estat dona l'opció d'estudiar optatives en kurd i circassià a les escoles públiques, però per fer aquests cursos, es requereix un mínim de deu estudiants, cosa que comporta un impediment. El nombre reduït o la falta de professors per a aquests cursos continua sent un altre factor limitant", considera la UE, que destaca només un aspecte positiu: existeixen estudis universitaris en kurd, siríac, àrab, zaza i circassià. "El poder creixent dels governadors i la censura arbitrària continuen tenint un impacte negatiu en l'art i la cultura, i nombrosos grups culturals i artístics en llengua kurda han estat acomiadats per l'administració. Per motius de 'seguretat i ordre públic', els governadors i les municipalitats van prohibir una desena de concerts, festivals i esdeveniments culturals. Les institucions culturals i lingüístiques kurdes, els mitjans de comunicació i nombrosos espais destinats a l'art romanen tancats des de l'intent de cop d'estat del 2016. Tot això ha contribuït a una profunda reducció dels drets culturals".

JinNews: <https://jinpanel.com/en> Hereva de Jinha, la primera agència de notícies centrada en les dones i dirigida per dones establerta al món. Aquest mitjà de comunicació forma part del projecte per als estudis de la dona, o *jineology*, del moviment kurd. Els seus articles es publiquen en cinc llengües i variants: *kurmancî*, *kirmanckî*, turc, àrab i anglès. A més, en *kurmancî* disposa de la televisió JinTv (<https://jintv.net/ar/>).

Mezopotamya Ajansi: <https://mezopotamyaajansi35.com/> És l'agència principal de notícies sobre el poble kurd a Anatòlia i la seva informació es publica en kurd *kurmancî*, turc i anglès. Hereva de la il·legalitzada Dicle Haber Ajansi, és pròxima a la ideologia d'Abdullah Öcalan, el líder del PKK. És la principal font d'informació escrita sobre el Kurdistan del Nord.

ANHA: <https://hawarnews.com/es/> Fundada l'1 de març del 2013 a Bèlgica, és l'agència de notícies del moviment kurd a Síria. La seva informació resulta fonamental per conèixer què passa a la guerra siriana a Rojava, la regió del nord-est controlada pels kurds i els Estats Units. Publica en àrab, *kurmancî*, turc, anglès, castellà i rus.

Rojnews: <https://rojnews.news/> Agència de notícies nascuda l'any 2014 i que publica en quatre llengües i variants: *sorani*, *kurmancî*, àrab i turc. Pròxima al moviment kurd, cobreix, sobretot, els esdeveniments més importants al Kurdistan del Sud, a l'Iraq. També s'hi pot trobar informació sobre el Kurdistan Oriental, a l'Iran.

Firat News (ANF): <https://firatnews.com/> Agència de notícies i òrgan propagandístic del Partit dels Treballadors del Kurdistan (PKK). Aquest mitjà de comunicació esdevé fonamental, sobretot, quan es produeixen atemptats o hi ha operacions de les forces de seguretat a Síria, Turquia, l'Iraq i l'Iran. Es publica en turc, anglès, *kurmancî*, *sorani*, *kirmanckî*, àrab, persa, castellà, alemany i rus.

Yeni Yaşam: <https://yeniyaşamgazetesi5.com/> Diari d'informació hereu d'*Özgür Gündem*, que, l'any 1992, va prendre el testimoni del setmanari *Yeni Ülke*, una de les fonts principals d'informació sobre el Kurdistan del Nord durant els noranta. En aquella dècada, vuit dels seus periodistes van ser assassinats per l'Estat turc, presumptament. Un dels col·laboradors d'aquest diari va ser l'intel·lectual kurd Musa Anter, també assassinat. Actualment, i després que *Özgür Gündem* fos il·legalitzat l'any 2016, *Yeni Yaşam* continua afrontant la pressió de l'Estat turc. Es publica a internet en llengua turca i a les seves pàgines d'opinió es poden trobar articles escrits per integrants de l'esquerra radical turca, com Veli Saçılık.

Özgür Politika: <https://www.ozgurpolitika.com/> Mitjà de comunicació del moviment kurd a Alemanya. Es publica en alemany, turc, *kurmancî* i *kirmanckî*. Tot i que també es cobreixen algunes informacions relatives a la diàspora, el mitjà se centra en els esdeveniments que afecten el poble kurd a l'Orient Mitjà.

Bianet: <https://bianet.org/english> Plataforma d'informació i anàlisi sobre temes socials i de drets humans a Turquia enfocada a donar veu als qui no la tenen en els mitjans de comunicació tradicionals. És una referència no només per al moviment kurd, sinó també per a tothom qui cerca una informació més profunda sobre aquestes temàtiques a Turquia. Ha guanyat diversos premis nacionals per la seva labor informativa. Es publica en anglès, turc i *kurmancî*.

Rudaw: <https://www.rudaw.net/english> Principal mitjà de comunicació multimèdia al Kurdistan del Sud, a l'Iraq. És pròxim a la ideologia del clan dels Barzanî. Té un canal de televisió i una ràdio de referència en llengua sorani, variant de la llengua kurda més estesa a l'Iraq. Té un setmanari que també es distribueix a Europa. A la pàgina d'internet aquest mitjà publica informacions en *sorani*, *kurmancî*, àrab, turc, anglès.

Basnews: <https://www.basnews.com/en/> Mitjà de comunicació escrita que publica en *sorani*, *kurmancî*, anglès i àrab. És proper a la postura del clan dels Barzanî i va arribar a tenir una versió impresa en turc al Kurdistan del Nord.

Kurdistan24: <https://www.kurdistan24.net/en> Canal de notícies multimèdia que posa el focus en allò que passa al Kurdistan, fent especial èmfasi en els esdeveniments al Kurdistan del Sud. La principal llengua utilitzada en els seus canals de televisió i de ràdio és el *sorani*, tot i que en la versió digital, la informació es pot trobar també en *kurmancî*, àrab, persa, anglès i turc.

Mitjans d'informació turcs: Tot i que resulta complicat trobar informació sobre el terreny de les regions kurdes en els mitjans de comunicació turcs, al país hi ha diferents mitjans que, a través de l'opinió i l'anàlisi, cobreixen de manera objectiva l'actualitat del Kurdistan. Generalment, són d'ideologia d'esquerra, i publiquen en llengua turca. Entre ells destaquen Oda TV (<https://www.odatv4.com/>), Birgün (<https://www.birgun.net/>), Evrensel (<https://www.evrensel.net/>), Gazeteduvar (<https://www.gazeteduvar.com.tr/>), Medyscope (<https://medyascope.tv/>) i T24 (<https://t24.com.tr/>).

Televisions kurdes de referència: Més enllà de la propaganda turca del mitjà TRT6 i d'Amed TV, que emet des d'Amed, la majoria dels canals de televisió en llengua kurda es poden veure per internet o a través de la televisió per satèl·lit. Com estan prohibits a

Turquia, els usuaris són majoritàriament persones pròximes al moviment kurd. Algunes televisions de referència són Medyhaber TV (<https://medyhabertv.com/>), Stêrk TV (<https://sterktv1.net/>), Ronahi TV (<https://ronahi.tv/>) i Aryen TV (<https://aryen.tv/>).